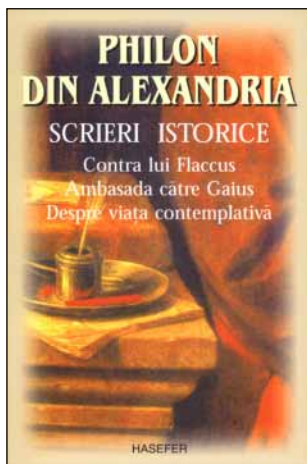

CĂRȚI NOI

Philon din Alexandria vine să ne învețe

S-a scris mult despre marele Philon, un „far al culturii” din Alexandria, dar nu se știe totul. Noi scrieri publicate, republicate, întregesc portretul acestui filosof - scriitor antic și „modern”.

„Contra lui Flaccus sau despre Providență” este o narațiune morală despre antisemitismul „avant la lettre”, căci Flaccus, înalt funcționar roman, în împrejurări tulburi și defavorabile lui, a devenit un adversar al evreilor „in corpore”. Cred că este prima scriere în care apare mecanismul diabolic al urii xenofobe: resentimentul pentru câțiva oameni de o anumită etnie se răsfrânge asupra etniei, devine o boală. Pe lângă Flaccus apar și complicii „uneltitorii”, „sfătătorii”, xenofobia atacă pe mai multe căi. Batjocura mulțimii din Alexandria se

„Despre viața contemplativă”, a treia scriere din volum, se referă la esenienii, numiți și terapeuți. Se cunoaște, astăzi, rolul acestora, de premergători ai creștinismului.

Publicarea celor trei eseuri ale vestitului învățat Philon din Alexandria, la Ed. Hasefer, ne apropie mai mult de neprețuitele pilde lăsate moștenire de acest umanist evreu care a înțeles în profunzime menirea sa, a iudaismului și necesitatea apărării, cu ajutorul rațiunii, a unor valori perene. O notă excelentă o conferă, pe lângă bogatul conținut, aspectul grafic, ilustrația de pe coperta frumoasei cărți oferite de Hasefer (artistul Done Stan, redactor fiind Ana-Maria Caloianu).

„Ambasada către Gaius sau despre virtuți” este o cronică a fărâdelegilor lui Caligula, ca o „învățătură de minte” (să ne amintim de istoricii latini, dar și de cronicarii moldoveni, munteni). Fără o justificare politico-morală, ura lui Gaius Caligula, ce se dorea „zeu”, se îndreaptă și spre iudei, închinători la Unicul Dumnezeu, ce nu puteau accepta un om în această postură. Începe războiul împotriva iudeilor alexandrini, cea mai numeroasă comunitate din imperiu. Încep tratativele cu împăratul, la care participă Philon. Herodes Agrippa intervine și el în favoarea iudeilor.

„Contra lui Flaccus sau despre Providență” este o narațiune morală despre antisemitismul „avant la lettre”, căci Flaccus, înalt funcționar roman, în împrejurări tulburi și defavorabile lui, a devenit un adversar al evreilor „in corpore”. Cred că este prima scriere în care apare mecanismul diabolic al urii xenofobe: resentimentul pentru câțiva oameni de o anumită etnie se răsfrânge asupra etniei, devine o boală. Pe lângă Flaccus apar și complicii „uneltitorii”, „sfătătorii”, xenofobia atacă pe mai multe căi. Batjocura mulțimii din Alexandria se

Un avangardist aproape necunoscut - IONATHAN X. URANUS

Se cunoaște aportul masiv al unor autori evrei la evoluția artei și literaturii secolului XX. Printre ei se numără și Mihail (Marcel) Avramescu, alias Mark Abrams, Ionathan X. Uranus, Jerusalmus Unicornus și alte circa 100 de pseudonime și porecle date de amicii săi avangardiști. Editura Compania a lansat în ziua de 17 noiembrie 2005, la Galeria Anticariilor, o a treia carte de avangardism și a doua din seria „Avramescu” (după Tzara, Cugler), cu titlul *În potruva veacului* [sic!]. *Texte de avangardă (1926-1932)*. Despre autor a scris, în urmă cu circa doi ani, Nicolae Manolescu, într-un editorial din „România literară”. Cartea cuprinde 47 de texte apărute în „Bilete de papagal” (pe care Uranus le numea „Chitanțe de pelican”, iar pe Argezi îl poreclise Rumor Zambezi), „Ulise”, „Vremea” ș.a. Ediția este îngrijită de fiica scriitorului, Mariana Macri, și de criticul Dorin-Liviu Bîțfoi, care au luat cuvântul și la lansarea cărții. Discipol al lui René Guénon, autorul a fost un mistic și un umorist, a scris un „Calendar incendiat” (a dorit să-și ardă manuscrisele, precum Kafka) ș.a. „Adevărul și veșnicia sunt sinonime” - afirma Avramescu -, ca și „civilizația este anti-divină”. Iordan Chimet, unul dintre antologatorii avangardiștilor, l-a inclus pe Uranus în cartea *Cică niște cronici* (Ed. Universal Dalsi, 1999).

Mihail Avramescu s-a născut la 17 ianuarie 1909, ca unic copil al unei familii evreiești cu un trai modest. I-a cunoscut îndeaproape pe Eugen Ionescu, Mircea Eliade, Geo Bogza, Eugen Jebeleanu, Sesto Pals, Oscar Lemnar ș.a. În 1931, înființează la Craiova revista „Radical”, iar în 1934, revista „Memra” (în ebraică, „cuvânt”). Scrie articole antifasciste în „Cuvântul liber”, „Fapta”. În 1941, este pus să efectueze muncă forțată, ca evreu (deși se convertise). A obținut licența după război, cu o lucrare despre Cabala și Vechiul Testament. În timpul războiului ajută tineri antifasciști să-și găsească de lucru la Institutul de Statistică, unde el se ocupa de cosmo-biologie. Între 1945-1947, scrie la „Dimineața” și la „Democrația”. A fost prieten cu Nicolae Steinhardt, cu care a traversat cam aceleași crize spirituale și existențiale (nu le vom judeca aici). La moartea sa, în 30 august 1984, Geo Bogza a scris un necrolog în „România literară”: „Mi-aș fi dorit destinul lui!”.

Înainte de război, Avramescu a fost elogiat de Ieronim Șerbu („Cel mai interesant din generația esoterică”), Petru Comarnescu (care, în jurnalul său îl aprecia mai mult decât pe Cioran), iar în ultimii ani, Mihail Constantineanu (care a vorbit la lansare), Cornel Ungureanu, C. Crișan, Al. George, Al. Paleologu, Șerban Foață, Paul Cernat ș.a. Avramescu este considerat: horoscopist, astrolog, grafolog, fizionomist, ocultist, magician, parapsiholog, hipnotist, telepat... și reductibil șahist. Unii cred că i-a inspirat pe Eliade (în proza *Pe strada Mântuleasa*) și pe Marin Preda (în *Delirul*) la creionarea unor personaje (fii de rabini, esoteriști etc.). Confundat cu alte persoane, i s-a anunțat decesul înaintea decesului real. Deși unii analiști ai avangardismului îl omit (Ion Pop, Gabriela Duda, Ov.S. Crohmăniceanu), se consideră că el a fost un „avangardist aparte, spiritualizat”, iar Sașa Pană nu uită să-l includă în antologia sa (ca și Chimet, cum am arătat). Ignorant de regimul comunist, el nu și-a intrat „în drepturi” (postumitate) nici astăzi. Uranus s-a declarat cândva „un mare adolescent român”, considerând că Urmuz s-a inspirat de la el și nu invers. El a colaborat și la „Zodiacul” lui Peltz, care a „cochetat” și el cu avangardismul, ca și Miron Grindea. Este păcat să citezi trunchiat din Uranus, el crează o atmosferă pe care, poate, numai copiii dotați o pot înțelege, ca și adulții neimbătrâniți. Vom cita doar autocaracterizarea reprodușă pe coperta a patra: „Auzi-ți, firește, de Ionathan X. Uranus. Eu eram. Umoristul absurdului, apologistul absurdului. Maestrul de ceremonie al vorbelor goale și saltimbanc amețit de propria sfârșeală. Ionathan X. Uranus era un ins a cărui mecanică interioară... izvoră dintr-o experiență, în fond tragică: din conștiința uscăciunii logicului!”.

Nu avem decât să le mulțumim lui Petru Romoșan și Adinei Keneș, care au editat cartea, ca și Marienei Macri și lui Dorin Liviu Bîțfoi, care s-au îngrijit ca ea să fie cât mai edificatoare.

BORIS MARIAN

Keneș, care au editat cartea, ca și Marienei Macri și lui Dorin Liviu Bîțfoi, care s-au îngrijit ca ea să fie cât mai edificatoare.

Inedit document despre Holocaust

Editura Compania a pus, de curând, la dispoziția cititorilor o nouă carte, dintr-o lungă serie documentară de valoare: *Frontiera dintre viață și moarte*, de Zoltán Tibori Szabó.

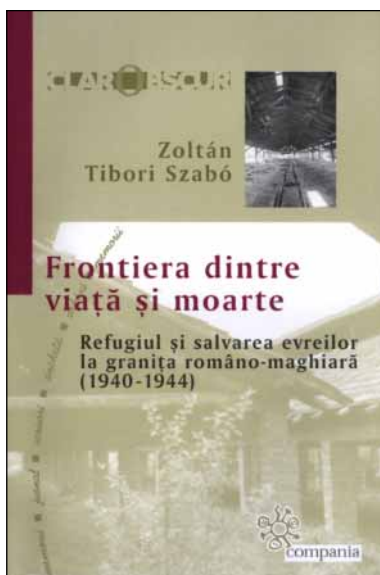
Născut în 1957, la Alba Iulia, autorul a studiat la Cluj, apoi în S.U.A. Este jurnalist și editor de limbă maghiară, colaborează la „Enciclopedia geografică a Holocaustului din Ungaria” (coordonator Randolph Brahm, care prefațează cartea lui Szabo). A fost distins cu premii în Ungaria („Nagy Imre” ș.a.), Anglia, S.U.A. etc.

Cartea este o sumă de mărturii și comentarii despre refugiu și salvarea evreilor la granița româno-maghiară (1940-1944). Se cunosc lucrările lui Randolph Brahm, Oliver Lustig, Mozes Teresa ș.a. despre martirul evreilor din Nordul Ardealului ocupat de regimul fascist maghiar. Au adus mărturie, de asemenea, Raoul Șorban, Moshe Carmilly-Weinberger ș.a. Zoltán Szabó reevaluează aceste aspecte, fapt ce va trezi, desigur, numeroase reacții. „Este o ironie a istoriei faptul că, de-a lungul celui de-al doilea război mondial, evreei care s-au identificat entuziast cu cauza maghiară au avut mai mult de suferit de pe urma ungarilor, decât din pricina românilor, îndeosebi considerați mai xenofobi și mai antisemiți”, afirmă

Brahm în prefață, extrapolând în mod eronat vina unor regimuri la „vina” unor nații. Din fericire, autorul este mai reținut, menținându-se într-un cadru obiectiv, argumentat. El a apelat la sprijinul unor personalități din Cluj (Ernö Gáll, Samuel Izsak), ca și din străinătate.

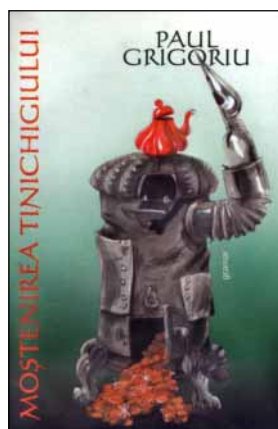
Studiul se deschide cu o analiză a situației antebelicale din România: privarea evreilor de drepturi cetățenești (Legea din 1924 pentru teritoriile nou intrate în componența României Mari), acțiunile teroriste ale Gărzii de Fier (asasinate, amenințări), politica guvernului Goga-Cuza, venirea la putere a Legiunii și a generalului Antonescu. Nici astăzi presa din România nu acordă atenția cuvenită fenomenului negaționist și antisemit, iar raportul Comisiei Wiesel a apărut după multe așteptări.

Un alt capitol se referă la situația evreilor din Ungaria (1919-1944), apoi din Transilvania, cazuri de salvare a evreilor de la deportare. Se discută despre rolul organizațiilor evreiești, sprijinul din afară pentru salvarea evreilor. Sunt puse sub semnul îndoielii multe date și afirmații ale rabinului Carmilly-Weinberger și Raoul Șorban, „rolul” lor de salvatori ai evreimii. Autorul se bazează pe informații și mărturii directe. Apoi se dau exemple de acte umanitare ale românilor, căile

de salvare a evreilor prin Turda, Cristuru Secuiesc, situația din Oradea, Cluj. În ultimul capitol sunt reproduse interviuri cu martori și participanți la acțiuni de salvare, români și maghiari.

O impresionantă bibliografie însoțește acest important studiu - cărți, reviste, autori (Oliver Lustig, Aurel Socol, Carmilly-Weinberger, W. Filderman, Adrian Riza, Mihai Stoian, Marius Mircu, Iosif Micu, Victor Neumann, dr. Al. Șafran, Hannah Arendt, Raul Hilberg, Hary Kuller, Dinu Gurescu, Zigu Ornea, Manase Radnev, Șlomo Leibovici-Lais, Teodor Wexler, Gh. Onișoru ș.a.).

Sfert de oră... PAUL GRIGORIU

Ispitiți continuu și intimidăți totodată de potopul a mereu alte și alte apariții editoriale (dar și înclinați de prețul care face aproape prohibitiv accesul la cărți), trecem uneori cu nedreaptă întârziere pe lângă lucrări care merită interesul nostru, o dată cu voluptatea lecturii lor. Cum s-a întâmplat cu această *Moștenire a tinichigului* - o carte de povestiri semnată de cunoscutul publicist Paul Grigoriu, cel care-și onorează invitații cu radiofonicul „Sfert de oră academic” de la orele 14 (postul „România Actualități”), interviu de o conizie și profunzime ce poate servi drept lecție tinerilor breslași ai gazetăriei. Și iată-l pe acest distins domn al undelor (format - o repetă adesea - la școala regretatului Eugen Preda) zburând înapoi, precum Nică a Petrei, spre amintirile sale din copilărie, petrecute nu departe de Humuleștii lui Creangă, pe străzile, prin grădinile paradice și maidanele Bacăului anilor '50, unde copiii români, armeni și evrei, ce habar n-aveau de diferențierile etnice, trăiau într-o năzbătioasă și hazoasă solidaritate a șolțicăriiilor. „Parașutarea” ambițioasă de pe acoperișul casei, cu ajutorul unei umbrele

bărbătești, a lui Păvălucă, fiul profesorului armean Grigoriu, și a lui Mundi, fiul prăvălișului evreu Stern, expedițiile „de pradă” în grădina lui Mardorisan sau în băcănia lui Valman, prietenia dintre nebunii târgului - armeanul Iacobaș și evreul Herș, toată această antantă provenea - le explica savant Ben Doliner colegilor săi de primară - din faptul că părintele Jeban e văr cu rabinul Zissu. Și când Păvălucă, istețul chinuit de pe atunci de contradicția dintre metafizică și poftele ludice, l-a întrebat cum se face că primul are barbă neagră, iar celălalt - roșie, Ben a căzut o clipă pe gânduri grele și apoi le-a explicat misterul: preotul și rabinul sunt veri de-al doilea.

Umorul jucăuș și candoarea acestor copii ce-și trăiau cu inconștiență vesel-infantila sărăcia anilor postbelici și schimbarea vremurilor tot mai vitrege în acele decenii, nu-i prea afecta pe acești viitori constructori ai „celelor mai bune dintre lumile posibile” - construcție în care s-au turnat tone din cimentul urii: cea de atunci sau cea de acum. Paul Grigoriu te cucerește și prin savoarea limbii pe care o folosește, moldovenească noastră dulce și caldă, și prin acest filon ecumenico-patriotic ce străbate cartea. Poate și pentru că în sângele lui de român-armean circulă apa pe care a băut-o în copilărie și care - spunea savantul Henri Coandă - nu-ți mai părăsește niciodată sângele. Sânge literar în care a pătruns, poate, și o picătură din sarcasmul caragialian, și din hazul amar al băiețașului care se fălea în idiș, „Halal de mine, sunt orfan!”.

SANDA FAUR

ADRIAN MARINO și legenda lui Ahașver

Dispariția din viață a ilustrului istoric literar Adrian Marino a însemnat o mare și dureroasă pierdere pentru literatura română și pentru toți cei care iubesc această literatură. Doresc să aduc amintirii sale un modest omagiu, menționând un episod mai puțin cunoscut, legat de prezența evreului în tradiția literară din România. În revista „Kalende” (anul II, nr. 8-9, București, august-septembrie 1943) a apărut un amplu studiu al lui Adrian Marino intitulat „Ahașver în literatura română”. Eruditul cercetător citează numeroase publicații și manuscrise, considerând că prima apariție a legendei evreului rătăcitor în literatura română ar fi „Istoria pentru Jidovul care umblă în toată lumea și trăiește până la sfârșitul veacului”, fragment dintr-un miscelaneu aflat în B.A.R. (nr. 826, F 1-100), datând din 1830. Așa cum e redactat studiul, sub pana lui Adrian Marino, el vedește o netă respingere a antisemitismului. Iată că unei personalități de înaltă ținută morală, unei conștiințe neabătute, i-a fost cu puțință o astfel de luare de atitudine chiar și în plin regim fascist și în plin Holocaust. Ce-i drept, mai trebuie adăugat că directorul revistei nu era altul decât Vladimir Streinu. Marile spirite se întâlneau.

Cu acest prilej, mă simt obligat să fac și o corectură tardivă cărții mele *Evreul rătăcitor* (Editura Hasefer, 2002). M-am referit, printre multe altele, în această carte, la poezia „Evreul călător”, aflată într-un manuscris nesemnat descoperit în Arhiva Gaster și socotită o producție anonimă. În perioada când mi-am făcut documentarea românească, unele depozite ale Bibliotecii Academiei erau închise. Abia după apariția cărții mele am avut acces la colecția revistei „Kalende” și am aflat din studiul lui Adrian Marino că poezia „Evreul călător” (din care el citează trei strofe) a fost scrisă de poetul germano-român Henric Winterhalder și publicată în volumul *Flori de scaieți culese pe malul Dâmboviței*, 1846. Adrian Marino o știuse, în urmă cu șase decenii!

AVRAM ROTENBERG